

„Az Alföld barbárjai” Csongrád megye római kori emlékei

78

Felkészített kislány sírjának részlete
(ezüst fülbevalók, nyaklánc, ezüstfibula)

Vörös Gabriella

A szegedi Móra Ferenc Múzeum nemrégiben ismét új kiállítással örvendeztette meg a régészet iránt érdeklődő nagyközönséget. A kiállítás ötlete és megvalósulása egy újfajta kiállítási koncepciónak köszönhető, ami – úgy tűnik – meggyökerezni látszik a szegedi múzeumban, amiből olyan nagyszerű tárlatok nőttek ki, mint az egyiptomi kultúrát bemutató 2014-es vagy a római korról foglalkozó 2016-os Pompeji-kiállítás. Ennek lényege, hogy egyfajta „három az egyben” megoldással egyetlen korszakot három egymástól térben távoli, de hozzánk nagyon is közel álló terület (jelen esetben Pompeji mellett Pannónia és az alföldi Barbarikum) római korának bemutatását vállalja fel a múzeum három, a városban elszórva található kiállítóhelyén. Annak idején az egyiptomi kultúrával időben megegyező periódusban virágzó alföldi bronzkori népesség régészeti hagyatékának bemutatása kifejezetten jól sikerült, ezért várható volt, hogy a folytatás is hasonlóképpen sikeres lesz. Fogas Ottó igazgató nem kockáztatott: a szarmata kor bemutatását is a múzeum régészére, Lajkó Orsolyára bízta, aki a bronzkori kiállítás magas színvonalú megrendezésével már bizonyított. Munkatársai most Vargáné Cseh Gabriella és Paluch-Kujáni Yvett voltak.

A római korban az Alföldön megtelepedett barbár népek közül a legtöbb régészeti emléket kétségkívül a szarmaták hagyták maguk után. A 2. század elejétől egészen a szarmata népesség kb. 5. századi eltűnéséig megtalálhatók itt temetőik és településeik is. Történetük párhuzamosan futott a szomszédos római Pannóniáéval, számtalanszor érintkezett, sőt össze is fonódott azzal. A tárlat megrendezését tehát – a fenti koncepción túl – az is indokolta, hogy míg Pompeji és Pannónia jelen van a magyar közgondolkodásban, a szarmaták története és tárgyi hagyatéka, a szűkebb szakmát leszámítva, szinte teljesen ismeretlen a nagyközönség számára. Persze feltehetjük a kérdést, hogy van-e egyáltalán létjogosultsága bemutatni egy olyan népet a nagyközönségnek a 21. században, amelynek még a nevét is oly kevesen ismerik. Ugyanakkor maga a kiállítás nyújt erre határozott, pozitív választ: igen, van! Mindenesetre az ötlet, hogy „csomagban” lehet megnézni három kiállítást – a szegedi múzeum főépületében, a Fekete házban és a Kass Galériában –, mindenképp jónak tűnik, hiszen így az is jó eséllyel megnézi a szarmatákról szóló kiállítást, akit eddig csak Pompeji világa csábított el a Móra Ferenc Múzeumba.

„Az Alföld barbárjai” kiállítás legnagyobb erénye, hogy nem körülményesen meg- és elmagyaráznia kar mindent, hanem érdekesen és közérthetően bemutatni egy népet és egy korszakot, leginkább a tőlük származó leletek révén. A vitrinekben rengeteg jól ismert, szakmunkákban már publikált, de számos, eddig még nyilvánosságot

Marcus Aurelius diadaloszlopának részlete

Római padlótegla Szeged belvárosából

A szarmaták főzőfazekai

nem kapott tárgy is szerepel. Nagyszerű dolog, hogy a nagyberuházásokat (így az M5-ös és M43-as autópályák építését) megelőző, kiterjedt ásatásokon feltárt új leletek is megjelenjenek a kiállításban.

A koncepció következetes és világos, a vitrinek egymásutánja és egymásra építő elemei szépen felfűződnek a rendező régész gondolati fonálára. A legerősebb szál kétségkívül a római-szarmata kapcsolatok bemutatása, ezzel is kezdődik a kiállítás.

Két grandiózus diadaloszlop között lépünk be egy „intim térbe”, abba az egy légtérű, nagy terembe, ami otthont ad a tárlatnak. Traianus (98–117) és Marcus Aurelius (161–180) római császárok győzelmi oszlopai többet jelentenek, mint illusztrációkat vagy kiegészítő adalékokat a korszakhoz: a birodalom és a császári hatalom nyomasztó vagy épp felemelő (nézőpont kérdése) dokumentumai ezek, és azonnal nyilvánvalóvá teszik az erőviszonyokat. A spirálisan emelkedő szalagok ábrázolásain mindenütt a győztes rómaiak és a vesztes barbárok, közöttük a szarmaták jelennek meg háborús jelenetekben. A forrásokból és a leletekből kiderül azonban, hogy a kép nem ennyire egyoldalú. Már az első fontos lelet, egy 2. századi feliratos kő töredéke is ezt bizonyítja: a Lugio (a mai Dunaszekcső) és Partiscum (a mai Szeged) közötti út közös

(római és barbár) használatban volt, és a szarmaták lakta mai Szeged ezen az úton, amely Pannóniát Daciával (a mai Erdély területével) kötötte össze, egykor meghatározó állomás volt. A szegedi vár 19. század végi elbontása során előkerült feliratos kő, valamint a Vár utca és a Deák Ferenc utca sarkán eredeti helyzetükben talált római padlótegla ennek kétségtelen bizonyítékai.

A főként temetőkből előkerült ékszerek, terra sigillaták (római díszedények) és üvegpoharak a további bizonyítékok arra, hogy a kapcsolatok mennyire szélesek és milyen időtállóak voltak.

„Az Alföld barbárjai” – Csongrád megye római kori emlékei

A kiállítás meghatározó részlete a szarmaták kerámiakészítését és -használatát nagyszerűen illusztráló, de egyúttal a szarmaták házáit és lakókörnyezetét is jelzésekben bemutató központi elem. Kétségtelen, hogy a szarmata kézművesség termékei közül a leghálásabb edényekkel foglalkozni, hiszen az ásatásokon ezekből kerül elő a legtöbb. Itt a főzőedényeket a kiállítás alkotói jól láthatóan elkülönítették a bravúrosan elkészített hombárokotól és a szépen díszített asztali edényektől. A kiállítás sikeréhez az orosházi múzeum egy különleges római amforával, a szarvasi múzeum pedig viseletek rekonstrukcióival járult hozzá.

Az igazi szenzációt a frissen előkerült és itt kiállított szarmata kori vastárgyak jelentik, így egy ásó, egy sarló, valamint egy zablátörredékei. Ezek, továbbá az orsógombok, a különböző kések, a ritka csonteszközök mind-mind továbbgondolkodásra sarkallnak. Bár kevés a földműveléshez, illetve állattartáshoz kapcsolható tárgyi lelet, ezek mégis jelzik, hogy a szarmata közösségek fontak, szőttek, megmunkálták a fát, a követ. Földművelő nagyállattartók voltak, ugyanúgy, mint annyi más nép is, ami megtelepedett ezen a vidéken, csak kicsit mindig másféle anyagi kultúrát kialakítva.

A kiállított tárgyak alapján a férfiakról az a benyomásunk maradhat meg, hogy kemény harcosok lehettek: méteres, nehéz kardjaik és lándzsáik alapján, míg a szarmata nők a cipőjük talpáig igazi nagybetűs NŐK voltak, ami az ékszerhasználatukból és csodálatos gyöngykészleteikből is egyértelműen kitűnik.

80

Külön öröm, hogy a természettudományok is egyre nagyobb teret kapnak a korszak kutatásában, és a természettudósok eredményei már nemcsak a szakcikkekben, hanem végre a kiállításokban is megjelenhetnek. A feltárt és természettudósok által alaposan elemzett, elszenesedett magvak a természet gabonafélékről árulkodnak (így archaikus búzafajtákról, rozsról és kölesről). A legnagyobb számban tenyésztett állatok képét pedig (többek között a szarmaták által legnagyobb arányban tartott szarvasmarha, juh és ló ábráit) a kiállítás

A kiállítás részlete

A szarmata edénművesség kiváló minőségű darabjai

„alsó” régióban elhelyezett, a közönséget aktivitásra serkentő piktogramok mögötti képecskék rejtik. Marcsik Antónia antropológiai vizsgálatainak köszönhetően a kiállításon fény derül a szarmata népeiség – a csontokon megfigyelhető nyomokat hagyó – gyakori betegségeire is. Két csontváz és a hozzájuk tartozó leletek pedig a temetkezési szokások általános és egyedi, ritka előfordulásait is jól illusztrálják.

Egy remek kiállítást láthatnak tehát Szegeden a Kass Galéria felé „tévedők”. Egy olyan kiállítást, mely végre talán felteszi a magyar közgondolkodás térképére, valahova Pompeji és Pannónia mellé, a szarmaták eddig kevésbé ismert népét is. Ők mindenesetre megérdemelnék ezt!

Gaskó Béla, a szegedi múzeum sajnós nemrégiben elhunyt tudós munkatársa húsz évvel ezelőtt pályázatot készített az állandó természettudományi kiállítás megújításához. Akkoriban már jócskán betört az interaktivitás a múzeumokba, egy kiállítást már akkor sem lehetett elképzelni 3D-s modellek, színes, lehetőleg mozgó, hangot adó elemek nélkül. Bizony a preparált rovarokat felvonultató, kitömött állatokkal operáló forgatókönyvben nem láttam túl nagy aktivitást, mint az idők szavára érzékeny, fiatal igazgató. Te, Béla – kérdeztem tőle aggódva –, mondd, EMBER nem lesz a sok holt állat között a kiállításban? Dehogynem – felelte Béla végtelen nyugalommal és meggyőződéssel –, a LÁTOGATÓ. Ezt kívánom a mostani kiállításnak is: rengeteg LÁTOGATÓT!